

УДК: 330.341.1

Соломко А. С.,

к.е.н., доцент, кафедра міжнародної економіки,
Національний університет харчових технологій, м. Київ

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті інновації розглядаються як ключовий чинник розвитку сучасної української економіки. Визначено основні фактори і загальні принципи формування інноваційної економіки, також окреслено сучасні форми і механізми підтримки національної інноваційної системи та акцентовано увагу на основних індикаторах її розвитку. Сформульовано загальні напрями державної політики стосовно активізації та стимулювання інноваційного розвитку. Систематизовано основні чинники, що заважають втіленню техніко-технологічних інновацій та прискоренню економічного зростання як України, так і територіальних економічних систем загалом.

Ключові слова: інновації, інноваційні технології, інформаційно-телекомунікаційні системи, індустрія наносистем, раціональне природокористування, інноваційна економіка.

ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Соломко А. С.

В статье инновации рассматриваются как ключевой фактор развития современной украинской экономики. Определены основные факторы и общие принципы формирования инновационной экономики, также обозначены современные формы и механизмы поддержки национальной инновационной системы и акцентировано внимание на основных индикаторах ее развития. Сформулированы общие направления государственной политики по активизации и стимулирования инновационного развития. Систематизированы основные факторы, препятствующие воплощению технико-технологических инноваций и ускорению экономического роста как Украины, так и территориальных экономических систем в целом.

Ключевые слова: инновации, инновационные технологии, информационно-телекоммуникационные системы, индустрия наносистем, рациональное природопользование, инновационная экономика.

INNOVATION DEVELOPMENT IN THE MODERN ECONOMY OF UKRAINE

Solomko A.

In today's world, innovation is a defining factor for economic growth and dynamic relationship in all areas of society. It is hard to imagine the modern world without the

innovations that have become commonplace, and without future innovations, which should contribute to the further evolution of new technologies. In the article innovations are considered as a key factor in the development of modern Ukrainian economy. Major factors and the general principles of formation of innovative economy are defined, modern forms and mechanisms of support of national innovative system are designated and the attention is focused on the main indicators of its development. The general directions of a state policy on foster and promote innovation are formulated. The major factors interfering an embodiment of technical and technological innovations and acceleration of economic growth of both Ukraine and regional economic systems in general are systematized.

Keywords: *innovation, innovative technologies, information and telecommunication systems, industry of nanosystems, environmental management, innovative economy.*

Постановка проблеми. В сучасному світі інновації є визначальним чинником економічного зростання країни та є динамічною ланкою всіх сфер життєдіяльності суспільства. Наразі важко уявити сучасний світ як без інновацій, що стали вже звичними, так і без майбутніх, що мають сприяти подальшій еволюції новітніх технологій.

Подолання українською економікою глибокої кризи, що різко загострилася внаслідок вимушених тривалих військових дій, має передбачати формування комплексної політики із забезпечення високих темпів економічного зростання за рахунок інноваційних технологій як ключового фактору диверсифікації галузевої структури національної економічної системи.

Інноваційні технології та розвиток науки визначають не тільки динаміку економічного зростання, але і рівень конкурентоспроможності держави у світовому співтоваристві. На жаль, Україні поки пишатися нема чим: її частка у світовому ринку наукомісткої продукції складає близько 0,3%, а частка інноваційної продукції – менше 5% від загального обсягу промислової продукції [3].

Тобто можна стверджувати, що на даний момент в Україні не існує державної інноваційної політики. Але одним з головних резервів України є інтелект та знання. На жаль, для застосування цього відновлюваного ресурсу немає внутрішнього попиту, практично відсутня інфраструктура, яка б могла забезпечити цей попит.

Якщо у розвинутих країнах світу показник приросту ВВП за рахунок впровадження нових технологій становить 60–90%, то в Україні він складає менше одного відсотка. Хоча Україна за кількістю науковців входить до першої десятки країн світу [2].

Отже, перехід до дієвої державної політики інноваційного розвитку України є одним із першочергових завдань державного управління, а стратегія втілення цієї політики має здійснюватися на системній і послідовній основі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні проблеми інноваційного розвитку національної економіки привертають увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників та широко висвітлені в сучасних вітчизняних та зарубіжних

публікаціях. Такі питання розглядають в своїх аналітичних роботах вчені-економісти В.М. Геєць, В.А. Гросул [2], Л.І. Федулова [4] та ін.

Більшість вчених сходяться на думці, що інновації перетворилися на основну рушійну силу економічного і соціального розвитку сучасного світу, а інноваційна діяльність приводить до нового, більш високого ступеня розвитку світової спільноти. Проте розробка заходів щодо інноваційного розвитку економіки та формування його стратегічних напрямів в контексті трансформаційних перетворень економіки залишаються актуальними.

Метою статті є розгляд підходів до інноваційного розвитку як фактору модернізації національної економічної системи. Формулювання напрямів державної політики стосовно активізації та стимулювання інноваційного розвитку, обґрунтування необхідності формування стратегічних напрямів інноваційного розвитку економіки та виявлення проблем, що постають на заваді вирішення цього завдання.

Основні результати дослідження. Здійснення технологічних проривів та реалізація технологічних пріоритетів є необхідною умовою досягнення стабільності та економічного зростання на довгостроковий період.

Як відомо, в економіці України домінують низькотехнологічні галузі виробництва, які можна віднести до малонаукоємних галузей: добувна і паливна – 0,8–1 %; харчова, легка промисловість, агропромисловість – 1,2 %. У цілому домінує відтворення виробництва 3-го технологічного укладу (гірнична металургія, залізничний транспорт, багатотоннажна неорганічна хімія та ін.). Відповідно майже 95% вітчизняної продукції належить до виробництв 3-го та 4-го технологічних укладів [1]. Тому, без сумніву, одним із вирішальних факторів підйому та активізації економічних систем є якнайширше втілення інноваційних проектів та програм в усіх галузях промислового комплексу.

На сьогодні в світі виділяють кілька пріоритетних напрямів та ряд критичних технологій, а саме:

- інформаційно-телекомунікаційні системи;
- індустрія наносистем;
- раціональне природокористування;
- енергетика та енергозбереження;
- перспективне озброєння, військова та сучасна техніка.

Як показує аналіз, найбільш перспективними сферами конвергенції інновацій на даний момент є біо- та нанотехнології, а також інформаційно-комунікаційні системи. Досягнення саме в цих сферах формує мультиплікативні ефекти у всіх інших галузях національної економіки, а також безпосередньо у сфері соціального розвитку суспільства.

Динаміку впливу інноваційного розвитку на середньорічні темпи приросту ВВП на душу населення (%) наведено у табл. 1.

Таблиця 1. Динаміку впливу інноваційного розвитку на середньорічні темпи приросту ВВП на душу населення, %

	1990-ті роки	2001-2006 роки	2007-2015 роки
Світ	1,2	1,5	2,1
Розвинені країни	1,8	1,6	2,4
ОЕСР	1,8	1,6	2,4
США	2,0	1,8	2,5
Японія	1,1	1,1	1,9
ЄС	1,8	1,4	2,3

Джерело: складено автором на основі даних [6].

Можна зробити висновок, що під впливом втілення інноваційних технологій та зміни національних напрямів розвитку багатократно зростає додана вартість економічної діяльності. Як показує досвід розвинених країн, досить активну роль грає внутрішньо-корпоративна наука, інтегрована в реальних сектор економіки. Так, наприклад, в США – більше 70% загальних витрат на науку припадає на частку корпорацій; в Швеції, Японії цей показник сягає 77%, у країнах Євросоюзу – 60%. Тобто, забезпечено ефективну систему взаємодії з науково-дослідними центрами та університетами.

В табл. 2 наведено порівняння рейтингу Global Innovation Index між першою десяткою країн світу та Україною (динаміка за 2013-2015 рр.) [5].

Таблиця 2. Динаміка змін у рейтингу «Глобальний інноваційний індекс» (Global Innovation Index) за 2013-2015 рр.

Місце у світовому рейтингу	2013 рік		2014 рік		2015 рік	
	Країна	Бали	Країна	Бали	Країна	Бали
1	Швейцарія	66.6	Швейцарія	64.8	Швейцарія	68.3
2	Швеція	61.4	Сполучене Королівство	62.4	Сполучене Королівство	62.4
3	Сполучене Королівство	61.2	Швеція	62.3	Швеція	62.4
4	Нідерланди	61.1	Фінляндія	60.7	Нідерланди	61.6
5	Сполучені Штати Америки	60.3	Нідерланди	60.6	Сполучені Штати Америки	60.1
6	Фінляндія	59.5	Сполучені Штати Америки	60.1	Фінляндія	60.0
7	Гонконг (Китай)	59.4	Сінгапур	59.2	Сінгапур	59.4
8	Сінгапур	59.4	Данія	57.5	Ірландія	59.1
9	Данія	58.3	Люксембург	56.9	Люксембург	59.0
10	Ірландія	57.9	Гонконг (Китай)	56.8	Данія	57.7
63			Україна	36.26		
64					Україна	36.5
71	Україна	35.78				

Джерело: складено автором на основі даних [5]

Слід констатувати позитивну динаміку України (з 71 місця в 2013 р. до 64 місця у світовому рейтингу в 2015 р.), але показник за сукупним балом, який Україна отримала в дослідженнях Global Innovation Index, вказує на нагальну потребу здійснення структурних змін в стратегії розвитку України.

До ключових проблем у формуванні й реалізації державної інноваційної політики в Україні належать такі [4]:

- відсутність умов для реальної конкуренції на ринках, недостатня якість бізнес-середовища;
- суперечливість, нестабільність та фрагментарність нормативно-правової бази регулювання інноваційної діяльності в Україні;
- наявність суттєвих перешкод для поширення в економіці інноваційних технологій, обумовлених відсутністю дієвої державної стратегічної інноваційно-технологічної політики й нерезультативним галузевим регулюванням, включаючи процеси податкового та митного адміністрування та ліцензування;
- неефективність зусиль регіональної влади та відсутність мотивації щодо активізації інноваційної діяльності;
- відсутність практичного інструментарію державної підтримки інновацій, нерозвиненість механізмів взаємодії щодо ризиків між державою й бізнесом, відсутність активізації процесів на формування й розвиток науково-виробничого та технологічного партнерства.

В руслі проголошеної керівництвом України децентралізації, слід окремо наголосити на проблематиці інноваційного розвитку територіальних економічних систем:

- слабо розвинена інфраструктура трансферту технологій і комерціалізації інновацій в більшості периферійних регіонів країни, яка фактично сформована лише з метою освоєння бюджетних коштів і просування пріоритетних для місцевих еліт проектів, а не створення ефективної регіональної інноваційної системи;
- відсутність взаємодії та узгодженості між напрямками проведених науковими організаціями досліджень, результати яких можуть бути обумовленими тематикою грантів у рамках пріоритетних напрямів розвитку науки, і потребами місцевих підприємств, що мають застарілу виробничу базу і потребують модернізації для впровадження передових технологій;
- низька ефективність діяльності регіональних наукових закладів, які мають бути сполучною ланкою між експериментальним, дослідним і серійним виробництвом високотехнологічної продукції;
- відсутність інституціонального середовища інноваційного розвитку в регіонах, що є причиною неефективної взаємодії державних, місцевих органів влади, наукових установ і бізнесу, що мало б на меті сприяння інноваційному бізнесу.

Рис. 1. Схема організаційно-економічного механізму стимулювання інноваційного процесу

Джерело: розробка автора.

Також слід наголосити на відсутності у більшості регіонів інституційних майданчиків узгодження інтересів держави, бізнесу і місцевого соціуму та координації спільної діяльності в рамках економічної політики територіального розвитку.

Водночас слід зазначити, що підвищення ефективності економічної системи здійснюється за рахунок організаційно-економічних елементів механізму активізації інноваційної діяльності.

Орієнтовну схему організаційно-економічного механізму стимулювання інноваційного процесу можна представити наступним чином (рис. 1).

На даному етапі розвитку світової економіки інноваційні технології перетворилися на найважливіший економічний чинник, що може надати конкурентні переваги. Вирішення перерахованих вище проблем потребує вдосконалення форм підтримки інноваційного підприємництва в трьох основних напрямках: інформаційний, інфраструктурний та інституційний (податковий і законодавчий).

На державному рівні мають бути впроваджені дієві механізми, націлені на перехід до інноваційної економіки з метою прискорення економічного зростання країни, зокрема:

- ✓ створення сприятливих умов впровадження інновацій в національне виробництво, що передбачає з боку держави боротьбу з бюрократією та корупцією, зниження рівня інфляції, пільгове кредитування та державні гарантії для інвесторів і власників інноваційних виробництв;

- ✓ формування на рівні держави системи стандартів і процедур щодо створення напрямків розвитку інноваційного підприємництва та вдосконалення мотиваційних умов для залучення суб'єктів великого бізнесу до участі в інвестиційних та венчурних фондах;

- ✓ залучення суб'єктів малого та середнього інноваційного підприємництва до можливостей інноваційних інфраструктур – технопарків, науково-виробничих ОЕЗ та ін. та стимулювання з боку держави інноваційних виробництв, що реалізують високотехнологічні товари на експорт.

Висновки. Отже, створення та стратегія впровадження дієвої державної політики інноваційного розвитку України є одними із першочергових завдань державного управління, що має здійснюватися на системній і послідовній основі. Способи подолання проблем на шляху становлення інноваційної економічної системи різні, і як буде розвиватися наша країна, залежить не тільки від державної політики, а й від зацікавленості малого та середнього бізнесу в розвитку та впровадженні інновацій, а значить в переході економіки на новий рівень.

1. Арутюнян С.С. Інноваційна складова нової моделі економічного розвитку України у посткризовий період / С. С. Арутюнян, Р.Р. Арутюнян // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2010. – № 691.

2. Гросул В. А. Проблеми інноваційної діяльності в Україні / В. А. Гросул // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2010. – № 1 (3). – Т. 1.
3. Ключник А. В. Організаційно-економічне забезпечення залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки Миколаївської області / А. В. Ключник, М. Д. Бабенко // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2008. – вип. 1.
4. Федулова Л. Концептуальна модель інноваційної стратегії України / Л. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 1.
5. The Global Innovation Index [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.globalinnovationindex.org/content/page/data-analysis/>
6. The World Bank. GDP per capita growth (annual %) [Electronic resource]. – Mode of access: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD.ZG>